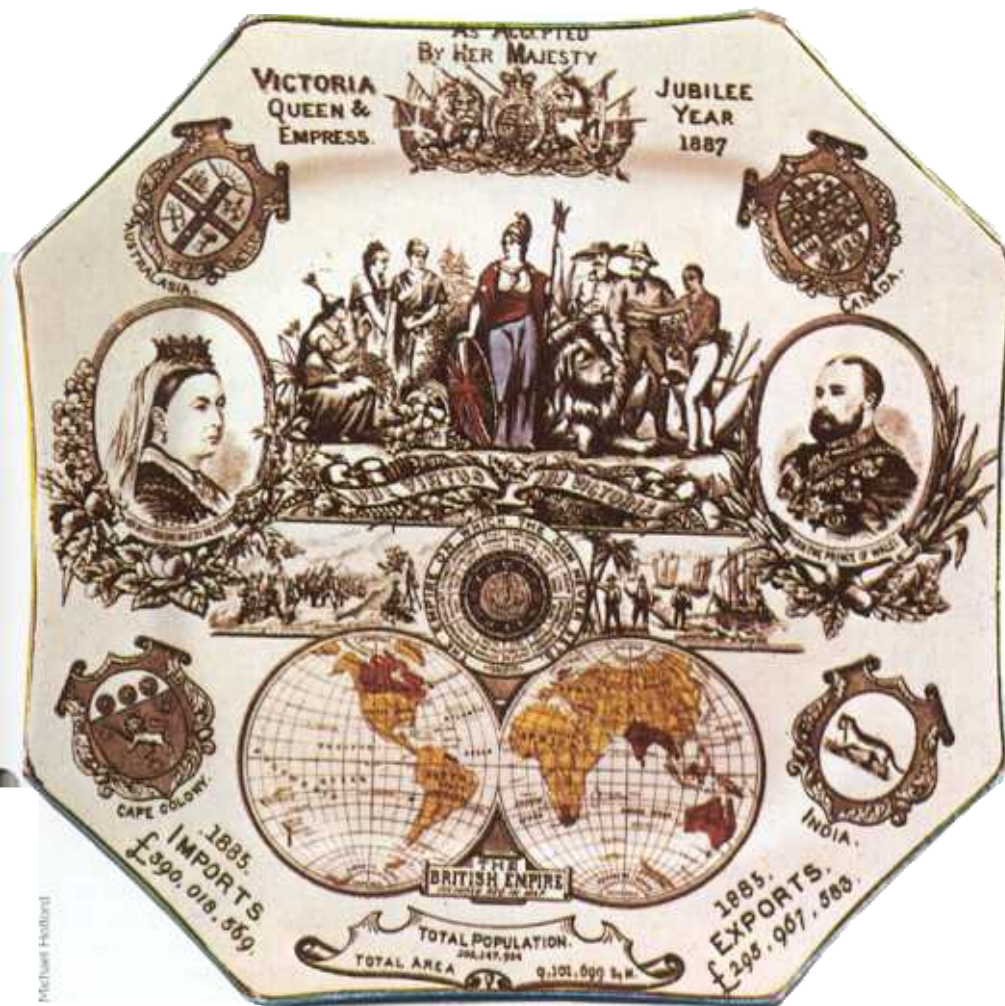

Imperiul colonial european

🕒 În 1887, Regina Victoria și-a sărbătorit Jubileul de Aur. Această farfurie din ceramică înfățișează virtuțile Imperiului, pe ea fiind înscrise cuvintele: "Imperiul asupra căruia soarele nu apune niciodată".

"Primul Imperiu Britanic" s-a destrămat atunci când coloniștii americani au respins conducerea britanică și au fondat SUA. Această revoluție a americanilor a demonstrat faptul că europenii stabiliți aici erau imposibil de controlați de la așa mari distanțe, decât dacă aceștia simțeau că guvernele de acasă acționează în favoarea propriilor lor interese; și chiar și așa, aceștia aveau să insiste să-și câștige independența. Acest lucru s-a întâmplat la începutul secolului XIX, când coloniile spaniole și portugheze din America s-au revoltat și și-au dobândit independența. Exemplul lor a fost urmat de britanici, care s-au hotărât să acorde guvernare proprie coloniilor Australia, Noua Zeelandă, zona de sud a Africii de Sud și Canada, unde se stabiliseră foarte mulți europeni. În mod surprinzător, dezvoltarea acestor state era în mare parte o consecință a condițiilor mizerabile din Marea Britanie, care au făcut ca emigrarea spre coloniile americane să fie pentru milioane de oameni mai atrăgătoare decât viața pe pământurile lor natale.

Apogeul Imperiului

În 1815 britanicii posedau deja un imperiu imens în expansiune, în timp ce majoritatea rivalilor lor – spaniolii, portughezii și olandezii – păreau să stagneze. Prin urmare, în ultima fază a imperialismului european din secolul XIX, când cea mai mare parte a Asiei și Africii a fost colonizată, Marea Britanie era în frunte. Cu toate acestea, vechea sa rivală, Franța, a devenit și ea extrem de activă și au apărut și câteva puteri imperiale noi.

În Asia, presiunile Marii Britanii asupra Indiei s-au intensificat, până când întregul sub-continent (Pakistanul, India și Bangladeshul de azi) a fost supus direct sau

Începută de Columb și Vasco da Gama, expansiunea europeană a atins apogeul la sfârșitul secolului XIX, când marile puteri occidentale au creat imperii coloniale uriase, dominând întreaga lume.

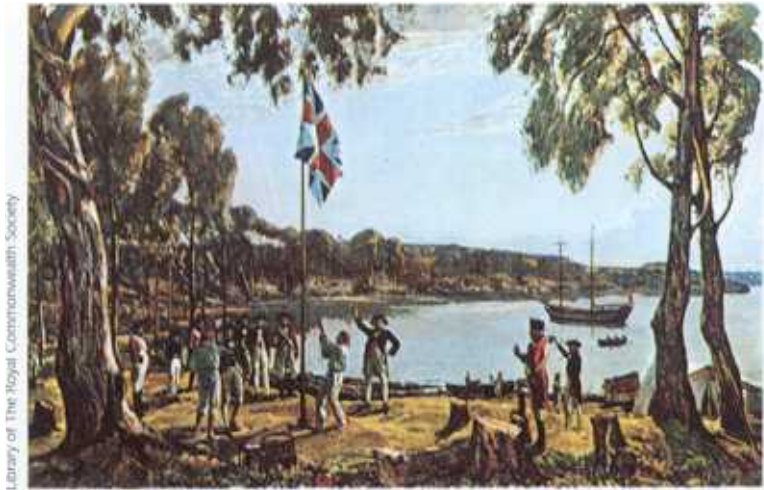
De-a lungul istoriei au existat multe imperii, de la asirieni la imperiul european al lui Hitler în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Majoritatea acestora erau relativ compacte, create prin expansiuni teritoriale în zonele învecinate. Imperiile coloniale ale principalelor puteri europene implicau dominația acestora asupra popoarelor îndepărtate, ne-europene. Imperiile cuprindeau aproape întreaga lume și se bazau pe superioritatea economică și tehnologică. Apogeul acestui proces, atins în secolul XIX, este adesea denumit Epoca Imperialismului.

Bazele imperiilor coloniale datau din secolul XV, când Columb a ajuns în cele două Americi iar portughezii au descoperit o rută maritimă

spre India. La fel cum au făcut cu micile colonii din Asia, europenii au început cucerirea și colonizarea Lumii Noi. În secolul al XVIII-lea, America Centrală și de Sud erau împărțite între Spania și Portugalia, iar Marea Britanie și Franța se luptau pentru stăpânirea Americii de Nord, până când Marea Britanie a ieșit victorioasă din Războiul de Șapte Ani (1756-63).

🕒 Regina Victoria, Împărăteasa Indiei. India reprezenta elementul esențial al imperiului – "Bijuteria Coroanei"; aceasta asigura hrană și materii prime, fiind în același timp și o bună piață de desfacere pentru bunurile fabricate. După construirea unei șosele și a unui sistem de căi ferate, India a devenit o zonă foarte propice pentru investițiile britanice.

▲ **Fondarea Australiei** îl înfățișează pe căpitanul Arthur Philip ridicând drapelul britanic în 1788. Din noua colonie, căpitanul Philip scria: "Nici o țară nu oferă mai puțin sprijin primilor coloniști".

indirect conducerii britanice. Până la Răscoala Indiană din 1857, India era responsabilitatea Companiei India de Est, după care a fost preluată de Coroană. India a fost în curând privită ca "Bijuteria Coroanei", vastă și exotică, în timp ce Armata Indiană a devenit expresia autorității și prestigiului britanic în Orient.

Comerț și politică

Comerțul și politica au dus la o continuă răspândire a influenței britanice. Singapore a fost fondat în anul 1819, însă următoarea mișcare importantă a avut loc după o jumătate de secol, când Burma și Malaya (astăzi Birmania, respectiv Malaezia) au fost cucerite după o serie de războaie și tratate. Franța a cucerit Indo-China (Vietnam, Cambodgia și Laos), în mod asemănător. Expansiuni și mai importante au fost înregistrate în Asia Centrală, de către ruși, care au pătruns în Persia și Afganistan. De vreme ce noile lor teritorii au fost încorporate în statul rus, formând o masă neîntreruptă de teritorii, era ușor de trecut cu vederea faptul că acestea erau, la urma urmei, colonii aflate sub stăpânirea rușilor, nu doar

▼ **Cele 13 fabrici străine din Canton, în jurul anului 1800.** Până la războiul anglo-chinez (Războiul Opiului) din 1841-42, Canton-ul a fost singurul loc din China în care străinii aveau voie să înființeze fabrici.

pe timpul țarilor, ci și în perioada sovietică. Deoarece succesele rușilor păreau să pună în pericol India britanică, rivalitatea anglo-rusă a devenit foarte intensă la sfârșitul secolului XIX. Din această cauză, state ca Persia, Afganistan și Tibet aveau o independență fragilă, deși cele două mari puteri au căzut în cele din urmă de acord asupra unei diviziuni în "sfere de influență", în care fiecare dintre ele putea interveni, dacă interesele îi erau amenințate. China, de asemenea, și-a păstrat o independență nominală, deși a fost obligată să cedeze teritorii Rusiei și să-și deschidă porturile pentru comerțul cu Occidentul, tre-

▲ În 1840, Noua Zeelandă a devenit colonie britanică. Populația indigenă, maorii, era constituită din luptători dârji, fiind nevoie de trupe britanice numeroase pentru înfrângerea lor.

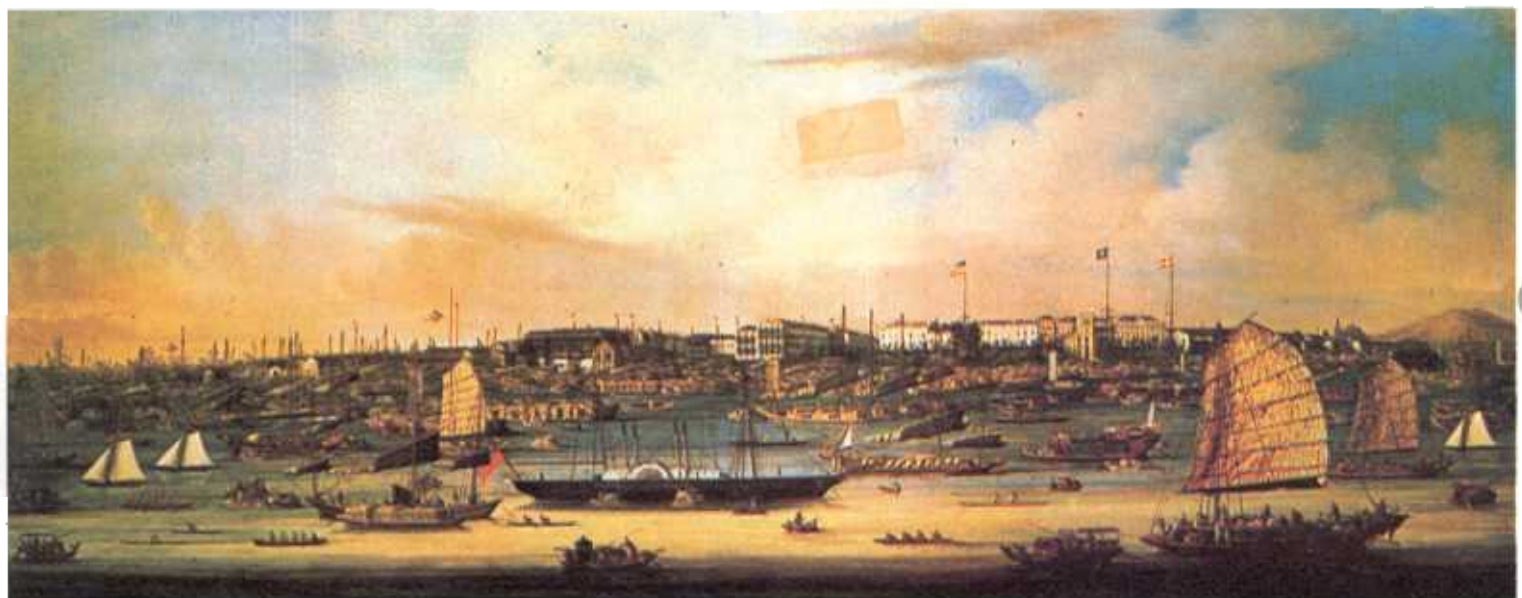
buind să facă concesii una după alta. Istoria Chinei din secolul XIX a fost presărată cu numeroase umilințe, rezultate din Războiul Opiului (1841-42), când britanicii i-au silit pe chinezi să importe drogul, până la înfrângerea sa (1894-95) de către Japonia, un stat asiatic, care reușise să se adapteze mai bine la noile realități ale lumii moderne.

● **Chinezi, fumători de opiu.** Atitudinea britanicilor față de comerțul cu opiu a fost exprimată de către un membru al parlamentului britanic: "dacă chinezii se otrăvesc cu opiu, aș prefera să se otrăvească în beneficiul supușilor noștri indieni, decât al altora". De fapt, "beneficiul" a revenit Companiei Indiei de Est care, până în 1833, a deținut monopolul asupra comerțului cu ceai din China.

P & D Colnaghi & Co Ltd, London

National Maritime Museum

❶ **Roadele imperialismului** – o caricatură acidă a regelui Leopold al II-lea al Belgiei, care a exploatat Congo în mod barbar. Administrația sa a devenit cel mai mare scandal al erei coloniale.

❷ **Un african în serviciul francez, în colonia vest-africană Senegal.**

❸ **O ilustrată franceză despre metoda britanicilor de a "proteja" coloniile. Cu toate acestea, alte puteri coloniale, cum era și Franța, se comportau în mare măsură la fel.**

DATE IMPORTANTE

1756-63

Războiul de Șapte Ani

1786

Prima colonie de deportați, fondată în Australia

1814

Olanda cedează Cape Marii Britanii

1819

Este fondat Singapore

1830

Franzezii încep cucerirea Algeriei

1840

Noua Zeelandă devine colonie britanică

1875

Marea Britanie dobândește Canalul Suez

1881

Tunis-ul devine protectorat al Franței; "Agitația pentru Africa" începe

1884-85

Germania construiește imperiul colonial african

1885

Înființarea statului Congo pe timpul regelui Leopold

1886

Marea Britanie anexează Burma (Birmania)

1896

Formarea Federației Malaeziene; italienii sunt înfrânți la Adowa

1898

Marea Britanie cucerește Sudan-ul; incidentul de la Fashoda; Războiul Spaniol-American

1899-1902

Războiul Bur

1908

Belgia anexează Congo

1912

Maroc-ul sub protectorat francez. Italienii cuceresc Tripoli; "Cearța pentru Africa" ia sfârșit.

1914-18

Primul Război Mondial: sfârșitul imperiului colonial german.

În Africa, ca și în Asia, s-a înregistrat o activitate colonială redusă în prima jumătate a secolului XIX, deși francezii începuseră cucerirea Algeriei în jurul anului 1830. În acea perioadă, mulți britanici erau sceptici față de valoarea coloniilor, iar un scriitor devenit politician, Benjamin Disraeli, le-a calificat drept: "pietre de moară agățate la gâturile noastre". Mai târziu, acesta și-a schimbat părerea și, în calitate de prim-ministru, a făcut din Marea Britanie cel mai mare acționar al Canalului Suez (1875) și, printr-un gest imperialist extravagant, a proclamat-o pe Regina Victoria Împărăteasă a Indiei (1877). Însă, abia după 1880 imperialismul a început să facă parte din conștiința britanică, popularizat prin povestirile și poeziile lui Rudyard Kipling și sărbătorit în stil mare în timpul celor două jubilee ale Reginei Victoria (1887 și 1897).

Agitația pentru Africa

Acestea au coincis cu un ultim proces de colonizare, început în anii 1880 – "Cearța pentru Africa". Majoritatea coloniilor înființate înainte se aflau în zone de coastă, însă acum exploratorii și misionarii avansau spre interiorul continentului. Guvernele europene nu erau întotdeauna de acord cu asemenea expediții, dar erau de multe ori convinse de administratorii imperialiști și aventurieri, care întreprindeau aceste expediții. Și, având în vedere rivalitățile dintre puterile europene, expansiunea colonială a uneia dintre ele era suficientă pentru a le alarma și a le activa și pe celelalte, doar de dragul prestigiului.

Printre ultimii întemeietori de imperii s-au numărat Germania și Italia. Italienii s-au concentrat pe Cornul Africii, înființând colonii în Eritreea și Somalia. Încercările lor de cucerire a Etiopiei au eșuat, suferind o înfrângere umiltoare în bătălia de la Adowa (1896).

Germanii, nerăbdători să-și exercite noul statut de superputere, au înființat coloniile din sud-vestul Africii, Tongo și Kamerun (Africa de Vest) și Africa de Est germană (ținutul Tanzania).

Acordurile anglo-germane din 1886 și 1890 prevedeau împărțirea Africii de Est între aceste două mari puteri, britanicii revenindu-le Kenya și mai târziu Uganda. În ciuda divergențelor, întreaga "Cearță pentru Africa" s-a terminat fără izbucnirea unui război între marile puteri. Cele mai grave conflicte au avut loc între cele mai active state, Franța și Marea Britanie. Franța a creat, cu un scop precis, un imperiu uriaș în Africa de Nord și de Vest. Preocupată de alte probleme, Marea Britanie și-a consolidat târziu poziția în Africa de Vest, însă a reușit să ocupe Coasta de Aur (Ghana) și Nigeria.

Între timp, Marea Britanie stabilise un protectorat asupra Egiptului (1882) și, după multe împrejurări nefavorabile, a cucerit Sudanul (1897-98). Aici, a avut loc o luptă anglo-franceză decisivă, la Fashoda, care a adus cele două țări în prag de război, însă francezii s-au retras, abandonându-și ambițiile de cucerire în Sudan.

De la Cape la Cairo

Englezii înaintau spre nord, dinspre colonia Cape. Unul dintre cei mai înflăcărați imperialiști era milionarul în diamante Cecil Rhodes, primul ministru al coloniei Cape, îndemnat de o viziune despre o rută continentală britanică între Cape și Cairo. Rolul pe care l-a avut în expansiunea nordică a fost atât de important

☉ Africa în 1914 – însă lucrurile urmau să se schimbe. Izbucnirea Primului Război Mondial a dus la retragerea hărților coloniale.

☑ Imagine satirică a comportamentului germanilor în colonii. După Primul Război Mondial, Germania și-a pierdut posesiunile din Africa.

Edi Media

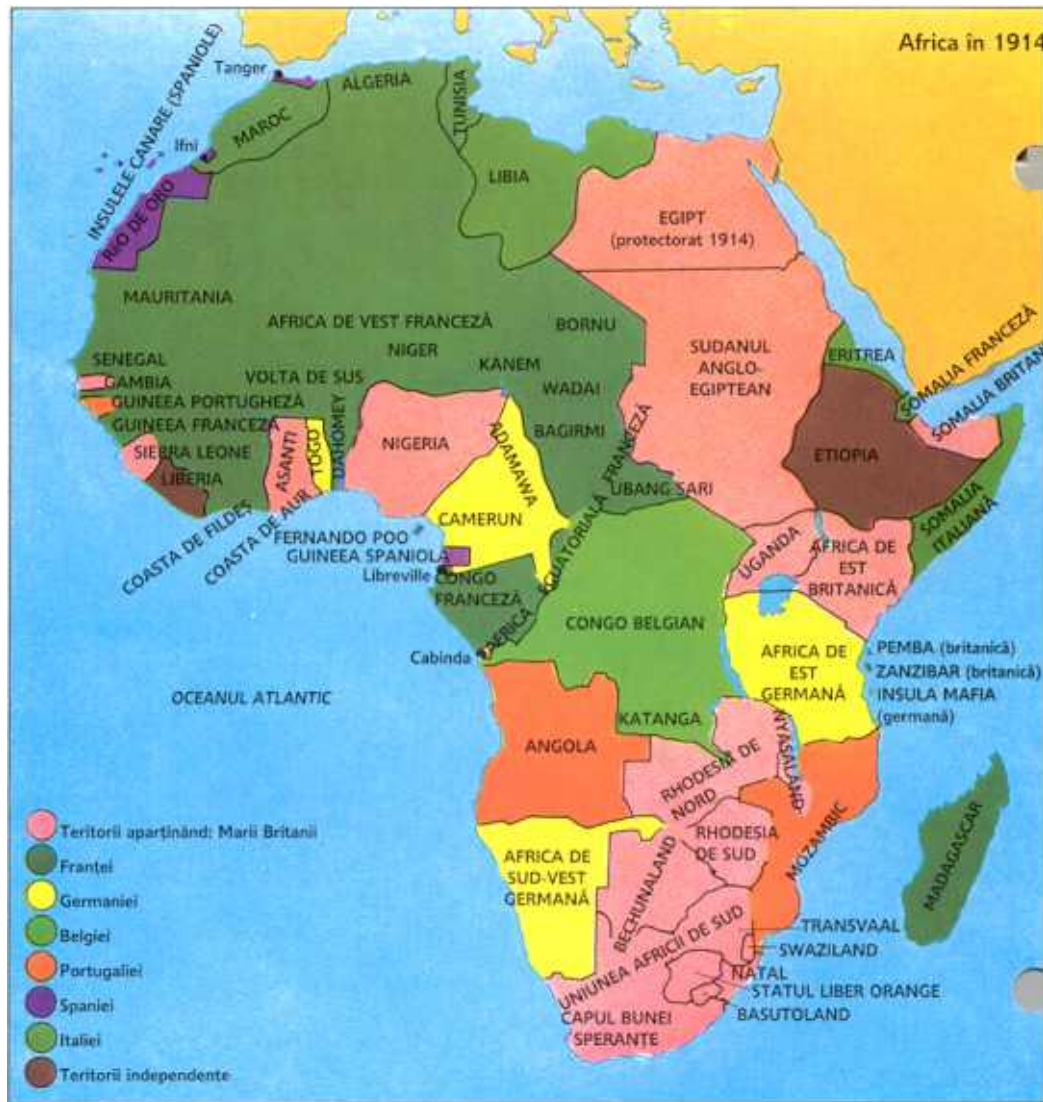
Încât două colonii au fost denumite după numele său: Rhodesia de Sud (astăzi Zimbabwe) și Rhodesia de Nord (Zambia). Teritoriul britanic a fost în cele din urmă limitat la două republici: Transvaal și Statul Liber Orange, care fuseseră înființate de descendenții ai coloniștilor olandezi în Cape. În anii 1830, acești afrikaneri, sau buri, au preferat să se îndrepte spre interiorul continentului, decât să rămână sub conducere britanică. Neînțelegerile dintre ei și englezi au început din nou, în special după ce s-a descoperit aur pe teritoriul lor, fapt ce a atras britanici și a alți străini, căutători de aur. Conflictele dintre aceștia au culminat în Războiul Bur din 1899-1902, care s-a sfârșit cu anexarea statelor de afrikaneri.

Controlul companiilor

Din secolul 16, comerțul și colonizarea au început să fie sprijinite frecvent de companii privilegiate – companii cărora li se acordase monopolul regal pentru a opera într-o anumită regiune. Organizații cum erau Compania India de Est britanică și olandeză au stabilit avanposturi, au purtat războaie și au condus teritorii întinse, uneori timp de secole, înainte ca autoritatea lor să fie înlocuită cu cea a guvernelor de acasă.

Același exemplu a fost urmat și în Africa de Compania Britanică Africa de Sud a lui Cecil Rhodes, deși guvernele de acasă tindeau să preia aici puterea, mult mai rapid ca în oricare altă parte. O excepție scandaloză a fost Asociația Internațională a Congo-ului, recunoscut ca stat independent de marile puteri (1885), cu regele belgian Leopold (nu al statului belgian), în calitate de proprietar al acestuia.

Repetatele crime și exploatarea nemiloasă a companiilor autorizate de Leopold au fost în cele din urmă descoperite la începutul anilor 1900, iar în 1908 Congo a fost anexat de Belgia.

În anii 1900, "Cearta pentru Africa" aproape se terminase, însă mai rămăseseră câteva zone bogate: francezii au ocupat Marocul și Mauritania, iar italienii au cucerit Tripoli (Libia). La pragul dintre secole a luat naștere cel mai tânăr imperiu colonial. În 1898, SUA a înfrânt Spania, preluând conducerea asupra coloniilor acesteia, Filipine și Puerto Rico, urmate în curând de Hawaii și alte insule din Pacific. Regiunea pe care fusese proiectat canalul Panama a intrat de asemenea în posesia americanilor, SUA devenind astfel "puterea supremă" în Emisfera Vestică.

Cele mai puternice

Imperiile coloniale au fost inițial create din mai multe motive, printre care rivalitățile între puteri, expansiunea planificată sau neplanificată prin implicarea în conflictele locale și nevoia de a asigura materii prime și piețe de desfacere pentru produsele celor mai mari puteri. În spatele acestor motive se află puterea Occidentului, evidențiată prin produse de utilitate imediată și invenția mitralierei, în 1883, care a făcut, probabil, ca unele forme ale imperialismului să fie inevitabile.

Natura guvernării coloniale varia foarte mult de la o regiune la alta. Această s-a întâmplat în special cu conducerea britanică, care se manifesta fie prin exercitarea unui control direct și emiterea legilor (ca și în cadrul unei colonii ce aparținea Coroanei), fie prin grade diferite de "protecție", asigurată de un

tratat, prin care conducătorul local accepta un consilier britanic. În secolul XIX puterile coloniale se considerau responsabile de aducerea civilizației în regiunile îndepărtate ("datoria albului"). Într-adevăr, în colonii au fost introduse căile ferate, medicamentele și alte facilități, însă economia acestora era menită să aducă beneficii puterii guvernamentale decât să satisfacă nevoile locale, iar instruirea popoarelor supuse în vederea unei guvernări proprii a cunoscut un ritm atât de lent (cu excepția zonelor unde coloniștii albi erau majoritari) încât independența coloniilor era practic amânată la infinit. Consecința gravă a cuceririi coloniale este indicată de numărul mare de războaie și rebeliuni, în timpul cărora băștinașii făceau eforturi pentru a rezista sau a se elibera de sub dominația imperialistă.

Redesenarea hărților

Între 1914-1918, Primul Război Mondial a dus la redesenarea vechilor hărți coloniale, datorită faptului că Germania și Turcia, fiind înfrânte, și-au pierdut imperiile.

Cele două mari puteri, Anglia și Franța, erau principalii beneficiari ai noii lumi, dobândind noi teritorii (așa-zise mandate, deținute sub tutela Ligii Națiunilor), în Africa și Orientul Mijlociu. Și, deși dominiile de albi ale Imperiului Britanic erau recunoscute ca parteneri egale de către țara-mamă, în multe alte privințe sistemul colonial părea să fie la fel de puternic ca întotdeauna.